

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Knihtisk ve Vimperku

Martina Šetková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Knihtisk ve Vimperku

Martina Šetková

Vedoucí práce:

PhDr. Dagmar Svatková

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

Děkuji mé vedoucí bakalářské práce za ochotu a dobré rady při konzultacích. Dále bych chtěla poděkovat Státnímu okresnímu archivu v Prachaticích a Státnímu oblastnímu archivu v Plzni za poskytnutí materiálů. V neposlední řadě děkuji Ing. Ladislavu Štěrbovi a Ing. Miloslavu Batystovi za cenné informace.

Obsah

1.	Úvod.....	1
2.	Vznik a vývoj knihtisku.....	3
2.1.	Johannes Gutenberg	4
2.2.	Počátky knihtisku v Čechách	4
3.	Johann Alakraw	7
3.1.	Latinské spisy.....	7
3.2.	Minucí	8
3.3.	Vavřinec z Rokycan	11
4.	Jan Steinbrener.....	12
4.1.	Firma Jana Steinbrenera	13
4.2.	Péče o zaměstnance a charitativní činnost	14
4.3.	Následovníci Jana Steinbrenera	15
4.4.	Kalendáře	16
4.5.	Modlitební knihy.....	18
4.6.	Miniaturní korány a další zvláštnosti	19
4.7.	Následky 2. světové války.....	20
5.	Tiskárny Stráž	21
5.1.	Národní podnik Stráž Plzeň	23
5.2.	Kolibří edice poezie	23
5.3.	Spolupráce s nakladatelstvím Československý spisovatel.....	24
5.4.	Péče o zaměstnance.....	25
5.5.	Ředitelé tiskáren.....	25
5.6.	Konec tiskáren Stráž	26
6.	Současný tisk ve Vimperku	27
6.1.	S-TISK Vimperk, s. r. o.	27
6.2.	Akcent tiskárna Vimperk, s. r. o.	27

7.	Výroba knihy a tiskařské metody	28
7.1.	Ofset	28
7.2.	Knihtisk a hlubotisk	29
8.	Závěr	30
9.	Zdroje.....	32
9.1.	Archiv:.....	32
9.2.	Knihy:.....	32
9.3.	Periodika:	33
9.4.	Internetové zdroje:	33
9.5.	Ostatní:	33
10.	Resumé.....	34
11.	Přílohy.....	35

1. Úvod

Rozhodla jsem se psát bakalářskou práci z oblasti knihovnictví. Dlouho jsem přemýšlela, jaké téma bych měla zvolit. Chtěla jsem si vybrat téma vlastní, ale nenapadlo mě nic, co by se dalo realizovat. Po konzultaci s mou vedoucí práce jsem si vybrala téma „Knihtisk ve Vimperku“. Obávala jsem se, že k tomuto tématu nebude k dispozici dostatek materiálů. Začala jsem pátrat po literatuře, která by se zabývala historií vimperského knihtisku. Zjistila jsem, že materiálů k tomuto tématu opravdu není mnoho a bude obtížné je získat. Přesto jsem se pro toto téma rozhodla, protože Vimperk je mé rodné město, dodnes v něm žiji a zajímám se o jeho historii. Pozoruhodná mi přijde i historie knihtisku. Knihtisk je podle mě úžasný vynález, který bezesporu svým dopadem významně ovlivnil vývoj vzdělanosti lidstva.

Dalším důvodem pro výběr tématu bylo to, že o tak důležité součásti naší historie neexistuje žádná ucelená publikace, což považuji za velký nedostatek. Vimperk je druhým městem v Čechách, ve kterém se tisklo. Proto se domnívám, že by si tento fakt zasloužil větší pozornost a je důležité, aby se tomuto tématu někdo náležitě věnoval.

Má bakalářská práce se jmenuje „Knihtisk ve Vimperku“, přesto, že se dnes již metoda knihtisku nepoužívá, ve své práci se zmiňuji již o počátcích vimperského knihtisku, kdy do města přišel Johann Alakraw, o významném zakladateli proslulých tiskáren, Janu Steinbrenerovi, o tiskárnách Stráž, během jejichž působení nahradila knihtisk ofsetová technika až po současné podniky, ve kterých se používají soudobé moderní stroje. Nadto v úvodu práce krátce zmiňuji úplné začátky knihtisku a jeho zakladatele, Johanna Gutenberga. Poté nastiňuji počátky knihtisku na českém území. Na konci práce popisují tiskařské metody, kterými jsou knihtisk, hlubotisk a ofset.

Jak jsem již napsala, materiálů k tomuto tématu je poskrovnu. Velice mi pomohl Ing. Miloslav Batysta, který ochotně poskytl různé informace a ukázal celou svou tiskárnu a podrobně popsal, jak jednotlivé stroje fungují. Taktéž Ing. Ladislav Štěrba mi vysvětlil některé nejasnosti a promluvil o své tiskárně i o tiskárnách Stráž. Navštívila jsem Státní okresní archiv Prachatice a Státní oblastní archiv v Plzni. Kontaktovala jsem Státní oblastní archiv v Třeboni i v Českých Budějovicích, volala jsem na Registry service, s.r.o. v Milejovicích, tázala jsem se všech osob, o nichž jsem

se domnívala, že by mohly vědět, kde skončily kroniky, výroční zprávy a podobné materiály k vimperskému závodu Stráž. Bohužel odpověď na tuto otázku jsem dosud nenašla. O to více si vážím času výše zmíněných pamětníků, kteří mi s tímto problémem značně pomohli tím, že ochotně odpovídali na mé dotazy.

2. Vznik a vývoj knihtisku

Knihtisk je zásadní vynález, který významně ovlivnil vzdělanost lidstva. Ještě než bylo možné vyrobit tak úžasné dílo, jako je kniha, musel člověk vytvořit písmo. Jen díky němu je možné předávat si zkušenosti z generace na generaci. Kdy přesně písmo vzniklo, není známo, ale odhaduje se, že to mohlo být přibližně před rokem 4 000 př. n. l. v Egyptě. Písmo se postupně vyvíjelo. Nejdříve se jednalo o písmo ideografické, poté slabikové a nakonec vznikla hlásková abeceda, která měla 24 znaků.

Důležitý byl také vývoj v oblasti materiálů, do kterých se nápisy zaznamenávaly. Egypťané nejdříve hieroglyfy tesali do kamene, později je psali na papyrus, ze kterého se následně vytvářely svitky. Dalším národem, který používal písmo, byli Sumerové. Jejich písmo se nazývá klínové a vznikalo nezávisle na egyptských hieroglyfech. Sumerové vyrývali své poznatky do hliněných destiček, které poté vypalovali. Následně vznikala a vyvíjela se další písma v ostatních zemích. Abecední systém, tak jak ho známe dnes, je převzat z fénické abecedy.¹

Před tím, než se k záznamu informací začaly používat klasické knihy, psalo se na již zmíněné destičky a papyrus, pak také na pergamen. Papyrus a pergamen se poté utvářel do podoby svitku. Až v raném středověku se začnou vyrábět kodexy. Tím vznikla taková podoba knihy, jakou známe dnes.²

Ruční psaní knih bylo velice zdlouhavé. Není proto divu, že se lidé snažili vymyslet něco, co by jim tuto práci ulehčilo. Jakými předchůdci knihtisku můžeme označit nápisy, které se razily na hliněné desky ve třetím a druhém tisíciletí před naším letopočtem. Dalším způsobem tisku byl tisk na látku, ze kterého se ve 14. století odvodil deskotisk a následně i dřevořez a kovořez. Inspirací pro Gutenberga nejspíš byly nápisy ražené do knižních vazeb ze začátku 15. století.³ Johannes Gutenberg je

¹KNEIDL, Pravoslav. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1989, s. 13 – 19.

²KNEIDL, Pravoslav. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1989, s. 29.

³KNEIDL, Pravoslav. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1989, s. 51 - 52.

tradičně označován jako vynálezce knihtisku, i když v 11. století používali k tisku pohyblivé destičky již v Koreji, Číně a Japonsku.⁴

2.1. Johannes Gutenberg

Johannes Gutenberg se narodil kolem roku 1397 v Mohuči, byl vyučený zlatníkem. Své první pokusy knihtisku prováděl ve Štrasburku. Tou dobou vydal knihu „Sibylna prorocství“ a některé Donaty.⁵ Po návratu do Mohuče vydal své nejznámější dílo, tedy 42 řádkovou bibli, kterou tiskl v letech 1452 – 1455. Celkem vyrobil 180 těchto biblí, které se od sebe mírně liší, jelikož výzdoba a iniciály byly ručně dokreslovány. K tomu, aby se mohl knihtisku věnovat, si vyrobil tiskařský stroj s pohyblivými literami, který umožňoval různě měnit tiskařské předlohy.⁶

2.2. Počátky knihtisku v Čechách

Nejstarší kniha vytištěná na českém území je statuta Arnošta z Pardubic z roku 1476, jež je psána v latině.⁷ Dříve se za nejstarší knihu považovala „Kronika trojanská“. Dalšími prvotisky jsou „Nový zákon“, „Pasionál“ a „Dlabačův Nový zákon“, pojmenovaný po svém objeviteli, strahovském knihovníkovi Bohumíru Janu Dlabačovi. Tyto knihy byly vytištěny v českém jazyce stejnými literami. V latině pak byl vydán prvotisk „Missaleeclesiae Pragensis“ a příručka pro katolické kněze, „Agenda Pragensis“. Všechny zmiňované knihy byly vytištěny v Plzni.

Druhým městem, ve kterém se tisklo, byl Vimperk a zásluhu na tom měl Johann Alakraw. O jeho práci je psáno níže.⁸

⁴ Bachová Jana. Gutenbergovo muzeum v Mohuči. *Inflow: informationjournal* [online]. 2009, roč. 2, č. 5 [cit. 2013-04-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.inflow.cz/gutenbergovo-muzeum-v-mohuci>>. ISSN 1802-9736.

⁵ KNEIDL, Pravoslav. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1989, s. 56.

⁶ Bachová Jana. Gutenbergovo muzeum v Mohuči. *Inflow: informationjournal* [online]. 2009, roč. 2, č. 5 [cit. 2013-04-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.inflow.cz/gutenbergovo-muzeum-v-mohuci>>. ISSN 1802-9736.

⁷ Inkunábule. *Manuscriptorium* [online]. 2006 [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://www.manuscriptorium.com/index.php?q=cs/content/inkunabule>

⁸ HORÁK, František. *Pět století českého knihtisku = Pjat' stoletijčešskogoknigopečatanija = FünfJahrhundertetschischerBuchdruckerkunst = Fivehundredyearsof Czech printing*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1968, s. 8-10.

Knihtisk v samotných počátcích neminul ani naše hlavní město. Prvním pražským tiskařem byl Jonata z Vysokého Mýta, který v roce 1478 vytiskl dva prvotisky stejným písmem. První tisk je „Žaltář krále a proroka Davida“, jako druhý spis vydal tento tiskař druhé vydání „Kroniky trojánské“.

V roce 1488 vznikla v Praze tiskárna, která měla název Severýnova-Kampova a byla jednou z největších tiskáren 15. století u nás. Do roku 1513 vydala 20 dokumentů. Jedním z nejvýznamnějších děl této tiskárny byla „Pražská bible“, která pochází z roku 1488. Toho roku byly vytištěny i „Ezopovy bajky“, kronika štrasburského historika Twingera von Königshofena, která se nazývala „Martimiani“ a nástěnný kalendář, jež sepsal Vavřinec z Rokycan. Tento kalendář nebyl první, který zmiňovaný autor napsal, jak je poznamenáno níže. V roce 1495 bylo vytištěno velmi významné dílo, „Pasionál český“, jehož autorem je Jakob de Voragine. Téhož roku se tiskl i další kalendář. Jako poslední z poměrně velkého počtu tisků, které Severýnova-Kampova tiskárna vydala, bude zmíněno dílo „Knihy dvoje o lékařství proti štěstí a neštěstí“ od Francesca Petrarky.

Dalším pražským tiskařem byl Beneda, který vytiskl mezi lety 1492–1496 pět tisků ve švabachu. Knihtiskem se proslavilo i město Kutná Hora, kde v roce 1488 zahájil výrobu Martin z Tišnova. Jeho nejslavnějším dílem je „Kutnohorská bible“ z roku 1499.

V roce 1488 obnovil Mikuláš Baklář knihtiskařskou tradici v Plzni. Vytiskl 29 titulů. Již se nesnaží o napodobování rukopisů, jeho spisy jsou tištěny ve švabachu.

Knihtisk byl provozován samozřejmě i na Moravě. Na rozdíl od Čech se na tomto území tiskly převážně latinské spisy. Téměř polovina prvotisků měla náboženskou tematiku. Prvním tiskařem v Brně byl Konrád Stahel, který nejspíš pocházel ze Švábska a pracoval s Benediktem Mayrem v Pasově. V tomto moravském městě tiskl liturgické knihy, učebnice latiny, kalendář, právnický spis Jana Jakuba „Canis De modo studiemi in utroque iure“, „Kroniku uherských králů“, která byla věnována králi Matyáši Korvínovi a další. Celkem vyšlo z jeho dílny deset tisků. Na některých z nich spolupracoval s Matyášem Preinleinem, který poté založil tiskárnu v Olomouci.

Někteří tiskaři, kteří měli český původ, vyráběli svá díla za hranicemi naší země. Ti produkovali většinou díla v jiném jazyce, než v českém.⁹

Toto jsou úplné počátky českého knihtisku. Výroba knih se postupem času dále rozrůstala jak ve světě, tak i v Čechách. Vznikaly nové techniky, vylepšovaly se tiskařské stroje. Dá se říci, že v dnešní době již knihtisk jako takový téměř neexistuje. To ovšem neznamená, že by zanikly tiskárny a knihy se nevyráběly. Pouze se změnila technika, kterou se knihy vytváří. Původní knihtisk nahradila metoda zvaná ofset.

⁹HORÁK, František. *Pět století českého knihtisku = Pjat' stoletijčešskogoknigopečatanija = FünfJahrhundertetschechischerBuchdruckerkunst = Fivehundredyearsof Czech printing*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1968, s. 11.

3. Johann Alakraw

Johann Alakraw byl učedníkem knihtiskaře Mayera z Pasova, kterého do tohoto řemesla zaučoval sám Johannes Gutenberg.¹⁰ Alakraw pocházel z Pasova a do Vimperka přišel v roce 1484. Vydal tu tři tisky během jednoho roku. Je možné, že kdyby Vimperk nebyl povýšen na město, Alakraw by do něj nezavítal. Povýšení na město bylo pro Vimperk samozřejmě velká událost. Proběhlo v roce 1479 a učinil tak král Vladislav II.¹¹ Johanna Alakrawa k tomu, aby navštívil Vimperk, vedlo pravděpodobně to, že Pasov byl v roce 1482 poničen ohněm i střelbou, knihtisk byl na čas pozastaven a tak hledal nějaké poklidné město, kde by se mohl věnovat svému řemeslu. K tomu, aby tu mohl provozovat svou živnost, musel mít souhlas od místního hradního pána Petra Kaplíře ze Sulevic, který Alakrawův pobyt povolil. Dlouho zde ale nezůstal. V roce 1485 se vrátil zpět do Pasova, kde byla po jeho knihách daleko větší poptávka.¹²

3.1. Latinské spisy

Alakraw se věnoval tisku převážně teologické literatury. Spisů, které Johann Alakraw vytiskl, není mnoho. Před odchodem do Vimperka, dne 14. listopadu 1482, vydal spolu s Benediktem Mayrem „Tractatus pro infirmis visitandis“ („Traktát o návštěvě nemocných“). Alakraw ve Vimperku vytiskl dva spisy v latině.¹³ První byl spis od Alberta Magni, který byl vydán 16. října 1484 a nesl název „Summa de eucharistiae sacramento“ („Pojednání o svátosti oltární“). Dokument má fóliový formát a obsahuje 108 listů o 46 řádkách ve dvou sloupcích.¹⁴ Prvně byl tentýž spis vytištěn Johannem Guldenschaffem v roce 1474 v Kolíně nad Rýnem.¹⁵ Druhá z nich byla kniha „Soliloquia“ („Samomluvy“), od svatého Augustina. Spis byl vytištěn ve

¹⁰STEINBRENER, Jan. J. *Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 9.

¹¹KNEIDL, Pravoslav. *Vimperká tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 9-10.

¹²HAJNÍK, Roman. *Vimperk*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2007, s. 22-23.

¹³KNEIDL, Pravoslav. *Vimperká tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 10.

¹⁴JOHN, Josef, ed. *Vimperk: město pod Boubínem*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1979, s. 122.

¹⁵KNEIDL, Pravoslav. *Vimperká tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 10.

kvartovém formátu a jeho rozsah činil 29 listů, na stránce bylo 32 řádků.¹⁶ Tento dokument byl již dvakrát vytištěn. Nejprve Arnoldem ter Hoernenem v roce 1477 v Kolíně nad Rýnem, a poté byl v roce 1480 vydán v Miláně, v italském jazyce.¹⁷

Alakraw používal ve všech svých tiscích písmena jedné abecedy, která neobsahovala žádná diakritická znaménka. Toto písmo je podle Zdeňka Václava Tobolky stejná rotunda, která se vyskytovala v pasovské Mayerově tiskárně. S velkou pravděpodobností je inspirováno písmem tiskaře Erharda Ratdolta z Benátek. Alakrawovy prvotisky neobsahují titulní list, stejně tak jako ostatní prvotisky té doby, jelikož titulní list se u nás začal vyskytovat až po roce 1493. Co však tehdejšími spisům nechybělo, včetně těch Alakrawových, byl incipit a kolofon. V incipitu jsou zaznamenány údaje o autorovi a název díla, kolofon, který je vždy na konci knihy, obsahuje název spisu, jméno autora, místo vydání, informace o tiskaři a rok vydání. V této době se už často objevovaly tištěné iniciály. Alakraw ale vynechával zkraje dvě až osm řádek a iniciály pak byly dokreslovány ručně. Alakraw používal pouze černou barvu, úprava knih byla velice jednoduchá, ale vzorná, aplikoval kvartový tisk v jednom sloupci a fóliový ve dvou sloupcích.¹⁸

3.2. Minucí

Jediným českým dílem Johanna Alakrawa je minucí na rok 1485. Jedná se o nejstarší kalendář, který je vytištěný v českém jazyce. S tímto dílem mu pomáhal jeho pasovský učitel Mayer.¹⁹ Autorem tohoto unikátu je Vavřinec z Rokycan. V díle se vyskytují chyby a nepřesnosti, které jsou dané tím, že Johann Alakraw byl rodilý Němec a češtinu neovládal.

Alakrawova minucí je 32 x 40 cm velká, vytištěna na listu papíru, a to pouze na jedné straně. Stejně tak jako u svých latinských spisů, i u kalendáře vynechával tiskař

¹⁶JOHN, Josef, ed. *Vimperk: město pod Boubínem*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1979, s. 122.

¹⁷KNEIDL, Pravoslav. *Vimperská tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 9-10.

¹⁸KNEIDL, Pravoslav. *Vimperská tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 12.

¹⁹JOHN, Josef, ed. *Vimperk: město pod Boubínem*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1979, s. 125.

místo na iniciály, které se pak malovaly. Mimo jiné, kalendář obsahoval i údaje o úplnicích a nových měsících.

Slovo minucí pochází z latinského „*minutio sanguinis*“, přičemž v překladu znamená pouštění krve. Minucí byl původně návod, kdy je vhodné, nebo naopak nebezpečné, pouštět krev žilou. Tímto způsobem se mělo předcházet mrtvicím a jiným nemocem, které většinou byly způsobeny nadměrnou konzumací jídla i pití. Pouštěním krve se totiž snižoval tlak krve v těle. Rozhodující pro pouštění žilou byl i věk. Některé dny bylo vhodné pouštět starším a v jiné zase mladším lidem. Také se popisovalo, kde přesně má být tepna otevřena. Vše se určovalo na základě astrologického zkoumání. Veškeré tyto postřehy se poté zapisovaly do kalendáře, a proto se těmto kalendářům říká minucí.²⁰

Není jasné, jaký impuls byl vyslán k tomu, aby se minucí začaly vydávat. Je pravděpodobné, že s tímto nápadem přišli lékaři, aby mohli informovat společnost o pouštění krve. Časem po nich tuto činnosti převzali astronomové.²¹

Existují dva základní typy kalendářů, a to jednolistové nástěnné a kalendáře ve tvaru knihy. Knižní kalendáře se staly oblíbenými od 16. století a od té doby byly nedílnou součástí většiny domácností. Nesloužily pouze jako nástroj k orientaci v časovém období, ale obsahovaly i další informace, například o jarmarcích, genealogii panovnických rodů, předpovědi mimořádných událostí na obloze atd. Později se do nich psaly i různé povídky a básně. Od 19. století se již netěšily tak velké oblibě a své místo měly už pouze na venkově.

Naopak nástěnné kalendáře jsou používány dodnes. Kalendáře ale existovali už před vynálezem knihtisku. Často se vyskytovaly jako součásti rukopisů, kdy se nacházely těsně před textem. Vyskytovaly se například v různých evangeliářích, lekcionářích, žaltářích a jiných dílech. K jednotlivým dnům se psala jména světců podle toho, kdy byli zasvěceni. Některé se mohly dokonce pyšnit různými malbami, většinou vystihující jednotlivý měsíc či různá vyobrazení zvěrokruhu. Dříve byly kalendáře vydávány jako blokové knihy tvořené z dřevěných desek, do kterých byl text

²⁰KNEIDL, Pravoslav. *Vimperská tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 17-18.

²¹KNEIDL, Pravoslav. *Vimperská tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 23.

vyřezáván. Nejstarší kalendář vyrobený touto metodou vydal Johannes de Gamundia přibližně v roce 1470. Jeho zvláštností bylo, že v něm byly tabulky na počítání dat a dní, tudíž to byl takový věčný kalendář. První nástěnný kalendář pouze pro jeden rok pochází z roku 1475. Tradice vydávat kalendář pro každý rok se ujala v sedmdesátých letech 15. století. V roce 1472 spatřil světlo světa první zdobený kalendář. Johann Alakraw se jistě inspiroval kalendáři z Augšpurku a Norimberku, které tam v tomto období vycházely.

Minucí nevznikly až s příchodem knihtisku, ale vytvářeli se i v době rukopisů, jako například česky psaná minucí na rok 1406.²²

Minucí Johanna Alakrawa byla objevena až v roce 1924 bibliotekářem Cyrilem Strakou ze Strahovské knihovny. Straka studoval české prvotisky pro Zdeňka V. Tobolku, který právě vytvářel svůj „Knihopis československých tisků“. V knize Mikuláše Lyry byl vložený dosud neznámý dokument. Nejprve se nedalo určit, kdo tento spis vydal, jelikož byla nalezena pouze polovina minucí a autor dokumentu byl uveden až na poslední řádce celého spisu, která chyběla. Původ odhalil právě Zdeněk Václav Tobolka, který spis typologicky porovnával a zjistil, že v rukou drží kalendář Johanna Alakrawa na rok 1485 tištěný ve Vimperku stejným písmem, jakým tiskl i své latinské spisy. Zvláštní přitom bylo to, že si doposud spisu nikdo nevšiml. Pan Straka to přisuzoval tomu, že dokument nebyl ničím nápadný a byl zakryt velkou vrstvou klišu. Dílo bylo navíc poškozeno červotočí. Tato část minucí je uchovávána ve Strahovské knihovně.

Čtyři roky po tomto vzácném nálezů se objevila vimperská minucí znovu, a tentokrát celá. Nástupce Cyrila Straky, Vít Hůlka, objevil v nenápadné hnědé krabici dva listy fóliového formátu. Spis porovnal s objevem pana Straky a utvrdil se v tom, že se jedná o kalendář Johanna Alakrawa. Bylo tu však mnoho nesrovnalostí. Někdo musel předtím listy sejmut. Jak se později ukázalo, tento objev již učinil doktor Karel Goldmann z Mnichova. Stalo se tomu tak, když si společně s Cyrilem Strakou prohlížel spis „Summa“ od Alberta Magni a všiml si, že v něm prosvítá nějaký jiný spis. Sejmuli oba listy, a tak byl na světě další exemplář minucí na rok 1485.

²²KNEIDL, Pravoslav. *Vimperská tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 18.

Pan Hůlka napsal v roce 1928 článek a rozhodl se, že k němu přiloží zmenšenou reprodukci celého kalendáře. Tento čin se později ukázal jako velice dobrý nápad, jelikož jím objevena vimperská minucí se záhadně ztratila.²³

3.3. Vavřinec z Rokycan

Autoři kalendářů většinou nebývali v díle zmíněni. Vimperská minucí je jednou z mála, u které se tento údaj zveřejnil. Vavřinec z Rokycan není uveden pouze jako autor Alakrawova spisu. Na rok 1489 vyšel další jeho kalendář, který vytiskl Jan Kamp v Praze. Tento muž byl tedy autorem dvou nejstarších kalendářů vydaných na českém území. Oba jeho spisy nejsou příliš zdobené.

Vavřinec z Rokycan byl astronom a matematik, okrajově se zajímal o medicínu. V roce 1463 získal titul bakaláře. O čtyři roky později se z něj stal mistr a měsíc poté licenciát. Dne 24. února téhož roku získal titul mistr in artibus. Prakticky zasvětil svůj život pražské univerzitě. Od roku 1472 působil jako děkan na filozofické fakultě. Přibližně o 8 let později vykonával funkci rektora. Zemřel 23. března 1491.

Vavřinec z Rokycan ve vimperském kalendáři zobrazoval kalendář lunární a ne sluneční. Předpověděl zatmění slunce, včetně jeho negativních vlivů, které proběhlo 16. března 1485. Napsal o tom i ve vimperské minucí. Na okraji spisu, vedle svého pojednání o této skutečnosti, je vyobrazený tmavý kruh, který má tento jev znázorňovat.

Vavřinec si nechal vydat svůj kalendář ve Vimperku pravděpodobně z toho důvodu, že v Čechách tou dobou nejspíš žádná jiná tiskárna nebyla v provozu.²⁴

²³KNEIDL, Pravoslav. *Vimperská tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 13-17.

²⁴KNEIDL, Pravoslav. *Vimperská tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 22-27.

4. Jan Steinbrener

Jan Steinbrener byl pro město Vimperk zajisté významnou osobností. Byl to velice pilný, pracovitý, cílevědomý a dobrosrdečný muž. Zasloužil se nejenom o rozvoj města, ale nadto zajistil práci mnoha lidem. Narodil se 17. července 1835 ve Vimperku. Vyučil se knihařství v Krumlově a poté cestoval po Rakousku a Německu. Na své rodné město Vimperk však nezanevřel a opět se do něj vrátil. V roce 1855 si otevřel knihařskou dílnu a krámek. Využil k tomu dům svého otce, dodnes známý jako „Dům u slona“. Tento dům stál v tehdejší Školní ulici a měl čp. 3. Svůj název získal tím, že na stěně byl namalovaný slon.²⁵ O pět let později se Jan Steinbrener oženil s Annou. Jejich manželství bylo velmi šťastné. Anna byla svému manželovi velkou oporou a ochotně mu v jeho podnikání pomáhala. V roce 1861 je bohužel potkalo neštěstí. Steinbrenerův rodný dům vyhořel. Jan Steinbrener se však nenechal touto nešťastnou událostí odradit a znovu dům postavil, zřídil novou dílnu i obchod.²⁶

Jan Steinbrener se za svůj život dočkal mnoha vyznamenání a poct. Město Vimperk si jeho práce velice cenilo, a tak byl v roce 1901 jmenován čestným občanem. V roce 1905 navštívil jeho knihtiskárnu císař František Josef I. Císaři se jeho dílo velice zamlouvalo, proto byl tiskaři předán rytířský řád Františka Josefa. Od papeže se mu pak dostalo rytířského kříže řádu Sv. Sylvestra. Jan Steinbrener bezesporu vykonal za svůj život hodně dobrého. Zemřel ve svých 74 letech, dne 6. května 1909. Jeho pohřbu se zúčastnily tisíce lidí.²⁷

Nejstarší známý předek z rodu Steinbrenerů žil v letech 1613 – 1688 ve Vyšovatce. Jeho jméno bylo Michael Steinbrener. Další zmínka je o kovářském mistrovi Steinbrenerovi z Vimperka. Dědeček Jana Steinbrenera, Tomáš, v roce 1799 nastoupil do učení k obchodníkovi z Prahy, když mu bylo teprve dvanáct let. Jeho syn, Kašpar, sloužil osm let v rakouské armádě, kde působil jako dragoun Windischgrätzova

²⁵HAJNÍK, Roman. *Vimperk*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2007, s. 23.

²⁶STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 11.

²⁷STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 25.

pluku a v bitvě u Lipska přišel o palec na pravé ruce. Po návratu domů si otevřel ve Vimperku v domě čp. 3 obchod s lněným a plátěným zbožím.²⁸

4.1. Firma Jana Steinbrenera

Jan Steinbrener postupně svou živnost úspěšně rozšiřoval. V roce 1867 měl čtyři pomocníky, o tři roky později už zaměstnával patnáct osob.²⁹ Tou dobou dílnu obohatil malý ruční tiskařský stroj a bylo založeno vlastní nakladatelství modlitebních knih. Roku 1871 k tomu přibyl ještě malý stroj pro rychlotisk. Následující rok byla otevřena vlastní knihtiskárna.

Jan Steinbrener se účastnil i mezinárodní soutěže na světové výstavě ve Vídni. Poprvé tomu tak bylo roku 1873. Tím se firma proslavila a získala řadu obchodních spojení. Podnik se rozrůstal, proto není divu, že roku 1875 bylo v knihtiskárně zaměstnáno 40 zaměstnanců. Tiskárna vlastnila dva stroje pro rychlotisk a jeden ruční tiskařský stroj, v knihařství bylo v provozu devět strojů. Také byla prováděna vlastní výroba bronzového zboží. Podnik se čím dál tím více začal prosazovat i v zahraničí. Ve Vídni byl otevřen nový sklad a také se dosáhlo spojení s americkými závody.³⁰

V roce 1875 bylo zřízeno nakladatelství kalendářů. Roku 1883 se vyšplhal počet tiskařských strojů na 47. Také rapidně vzrostl počet zaměstnanců, a to na 230 lidí. O sedm let později bylo v chodu 10 tiskařských strojů a firma zaměstnávala již 400 osob. Podnik prokazatelně vzkvétal, a proto brzy bylo potřeba zajistit další prostor. K tomu měla v roce 1887 posloužit nová továrna, nazývána „Janovo údolí“. Parní pohon již nebyl dostačující, tudíž byl k němu zaveden i vodní pohon. Další domy byly vystavěny roku 1894. Jednalo se o skupinu domů známých pod názvem „Maria Pomocná“. Zde byla postavena nová budova pro tiskárnu, která byla zřízena speciálně pro tisk kalendářů. Tisklo se tu na tehdy nejmodernějším rotačním stroji, který umožňoval dvojbarevný tisk. Jan Steinbrener měl od roku 1898 dokonce vlastní elektrárnu, která zajišťovala osvětlení nejen celému závodu, ale také byla využívána k osvětlování ulic města Vimperka. K roku 1930 vlastnila firma Jana Steinbrenera největší novodobé

²⁸ STARÝ, Václav. Rod Steinbrenerů a Vimperk. Hraničář, 1992, roč. 37, č. 23, s. 4.

²⁹STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 11.

³⁰STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 14-15.

knihařství v zemi, knihtiskárnu, nakladatelství, továrnu ke zpracování kovu a zhotovování kování pro vazbu knih a zlatotepectví, ateliéry pro malířství a ryctectví, šest strojů pro vodní pohon a čtyři strojírně poháněné parou. Počet zaměstnanců se vyšplhal téměř na tisíc pracovníků, kteří obsluhovali více než 400 strojů.

V roce 1880 se modlitební knihy vydávali ve třech jazycích. Avšak do roku 1890 bylo vydáno 320 spisů v 6 různých jazycích a v následujících letech tento trend stále narůstal. V roce 1900 to již představovalo 11 jazyků, o deset let později to bylo už 17 jazyků, v roce 1920 byl náklad spisů už nad 19 řečí a v roce 1930 se vyšplhali až na 1060 spisů vlastního nákladu ve 23 cizích jazycích.³¹

4.2. Péče o zaměstnance a charitativní činnost

Jan Steinbrener byl mezi lidmi velmi oblíbený. Nepatřil k těm, co se nestarali o své podřízené. Uvědomoval si, jak je důležité mít dobré vztahy se svými zaměstnanci. Ale ne ve všech dobách měli o něm lidé stejné mínění. V době komunismu byl viděn takto: „ (...) , ale Steinbrener se nijak nelišil od tehdejších kapitalistických podnikatelů a využíval všech zákonných prostředků k vykořisťování svých dělníků. Vysoké zisky získával z jejich práce.“³² I takto bylo pohlíženo na člověka, který dal práci mnoha lidem a zasloužil se o růst města. Dnes je však jasné, že tato slova nesmíme brát vážně, jelikož jsou psaná v duchu tehdejší ideologie.

O tom, že Jan Steinbrener nepatřil mezi lidi, zneužívající ostatní jen kvůli svému prospěchu, svědčí i to, že v roce 1878 založil pro veškeré své zaměstnance nemocenský a penzijní spolek a o dvacet let později nechal postavit dům pro penzisty a jejich rodiny. Tento dům věnoval penzijnímu spolku. Takto zajistil svým bývalým pracovníkům poklidné stáří v bezplatném bytě.

Jan Steinbrener cítil jako svou povinnost zajistit bydlení pro své zaměstnance a jejich rodiny. V roce 1893 nechal postavit dům, ve kterém ubytovával své dělníky. O rok později postavil za tímto účelem dům další. S tím, jak rostl počet zaměstnanců, rostl i počet domů, které pro ně Jan Steinbrener nechal postavit. V tomto duchu

³¹STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 14-15.

³²JOHN, Josef, ed. *Vimperk: město pod Boubínem*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1979, s. 181.

pokračovali i následní majitelé závodu. K roku 1930 tedy existovalo jedenáct obytných domů určených pro dělníky a jeden obytný dům pro úředníky. V těchto domech zaměstnanci bydleli částečně bezplatně, částečně za nízké nájemné.

Dobrosrdečný tiskař myslel i na lidi, kteří byli chudí, staří či nemocní, proto věnoval budovu nadaci, která nesla název „Jana Steinbrenera polívkový ústav“. Zde se dostávalo jídla a peněžité podpory lidem práce neschopných. Nebyla to jediná nadace, kterou zřídil. Pravidelně nakupoval uhlí, jež poté v zimě rozdělával mezi chudé lidi. Tato nadace nesla jméno „Jana Steinbrenera uhelná nadace“.

Ani v době první světové války nebylo ze strany majitelů firmy J. Steinbrener na bídné osudy lidí zapomenuto. V této těžké době rapidně vzrostl počet dětí, které přišly o své rodiče. Jan a Rupert Steinbrenerovi se v roce 1918 rozhodli založit ve vesnici sousedící s Vimperkem, v Hrabčicích, válečný sirotčinec, zvaný „Anneneský dvůr“, který byl určen zejména dětem padlých rodičů. Tento dům, který vznikl přestavbou jednoho dvora, byl předán „Serafinskému dílu lásky k záchraně mládeže v Českých Budějovicích“. V tomto domě přebývalo vždy zhruba 50 dětí.

V roce 1928 byla vybudována zotavovna v domě „sv. Rafael“. Každoročně se zde vždy několik týdnů pořádala duchovní cvičení. Po celý rok ale budova sloužila hlavně jako zotavovna, kde lidé sbírali síly po dlouhodobé nemoci, či po těžkých operacích. Roku 1930 byl zřízen domov pro umělce a spisovatele.³³

4.3. Následovníci Jana Steinbrenera

Jan Steinbrener byl otcem dvou synů a pěti dcer. Do roku 1905 byl jediným vlastníkem závodu, poté učinil ze svých synů, Jana a Ruperta, spolumajitele firmy. Jan Steinbrener se narodil 23. června 1863, Rupert Steinbrener 26. března 1866. Janu i Rupertovi se dostalo vzdělání v různých ústavech. Také se učili v otcově podniku, a tak ovládali veškerá odvětví tiskáren. Oba hovořili několika cizími jazyky. Hodně cestovali, čímž poznávali cizí země, národy a zvyky, zlepšovali své jazykové dovednosti. Oba bratři získali dne 25. února 1911 významné ocenění přímo od papeže Pia X., který jim propůjčil čestný název „Nakladatelé svaté Apoštolské Stolice“

³³STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 30.

s užíváním papežského znaku, což znamenalo vyznání důvěry a udělováno bylo velice vzácně. Dne 22. února 1923 jim byl propůjčen rytířský kříž řádu Sv. Řehoře Velikého přímo od papeže Pia XI. a 8. ledna 1929 byl Janu a Rupertovi udělen komtúřský kříž za komtúry téhož řádu Sv. Řehoře Velikého.

Rupert Steinbrener si v roce 1898 vzal na starost vedení nakladatelství kalendářů. Jan Steinbrener měl na starosti převážně technickou stránku provozu tiskáren a vývoz. V roce 1911 podnikl cestu do Severní Ameriky. Cesta byla úspěšná, neboť se Spojené státy Americké staly největším odběratelem. Během první světové války musel řídit sám celý závod, protože Rupert musel odejít do služby jako důstojník. Stejně tak byla povolána většina úředníků i dělníků. Veškerý vývoz byl zakázán, a jelikož zakázky ze zahraničí tvořily vysoké procento odbytu, tiskárny zažívaly opravdu těžké období. V roce 1924 Jan Steinbrener utrpěl těžkou mrtvici. Dne 9. června 1929 podstoupil těžkou operaci, kterou nepřežil.³⁴

Dalšími pokračovateli v rodinném podniku se stali synové Jana a Ruperta. Stejně tak jako jejich otcové, postupně se učili všemu, co je k úspěšnému chodu knihtiskárny zapotřebí. Také hodně cestovali, poznávali svět a učili se cizím jazykům. Janu Steinbrenerovi se narodili dva synové. Jan Tomáš se stal v roce 1927 společníkem firmy a zabýval se především technickým provozem, knihařstvím a vývozem do Severní Ameriky. Mladší z bratrů, Bedřich, v roce 1916 přišel o život na italském bojišti. Syn Ruperta Steinbrenera, Dr. Rupert Steinbrener, se narodil v roce 1895 a stejně tak jako Jan Tomáš, stal se v roce 1927 společníkem firmy. Zaobíral se zejména knihařstvím a vývozem knih do Střední a Jižní Ameriky.³⁵

4.4. Kalendáře

Vimperké kalendáře měly knižní podobu, většinou se vydávaly jako brožury.³⁶ Mezi čtenáři byly velice oblíbené. Bezesporu to bylo tím, že byly určeny především obyčejným lidem. Mezi nejznámější druhy kalendářů, které firma Jana Steinbrenera

³⁴STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 26.

³⁵STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 25.

³⁶KNEIDL, Pravoslav. *Vimperká tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 40.

vydávala, patřily kalendáře lidové, vojenské, poučné, zábavné a jiné.³⁷ Neobsahovaly žádné učené články ani nudná pojednání, většinou se v nich nacházela lidová literatura. Do kalendářů často mnozí spisovatelé přispívali opakovaně. Patřili mezi ně například Ignát Zaháněl, Václav Tesař-Blanický, Dr. Matěj Kovář, Anna Mittenhubrová, Ludmila Grossmanová-Brodská, farář Alois Dostál a mnoho dalších. První kalendář z Vimperka psaný v českém jazyce byl „Mariánský kalendář“ a zasloužil se o něj redaktor Msgr. Adolf Rodler, který působil jako farář v městě Husinci.³⁸

Kalendáře byly vyráběny nejen pro celou střední Evropu, ale například i pro Egypt, Indočínu, Spojené státy Americké, Brazílii, Samojské ostrovy či Nový Zéland. Lidé si kalendáře často půjčovali. Četla je celá rodina, včetně služebnictva, dávaly se k přečtení sousedům. Proto bylo odhadováno, že vimperský kalendář si ročně přečte mnoho milionů čtenářů.³⁹ „Od založení nakladatelství kalendářů ve Vimperku až do dneška bylo úhrnem vytisknuto 34 486 000 kalendářů a rozšířeno po celém světě. Z těchto kalendářů, položených na sebe jako cihly, vystavěna by byla pyramida na čtverci, jehož jedna strana by měřila asi 33 metrů, neboli celá základna čtverce v objemu přes 130 metrů a výška 130 metrů, při tom však by tato pyramida nebyla uvnitř dutá a prázdná, ale úplně kalendáři vyplněná.“⁴⁰ Tyto údaje se vztahují k roku 1930.

Nápad vydávat vimperské kalendáře vnukl Janu Steinbrenerovi jeden starý domkář z malé pohraniční vesničky. Tiskař, který právě otevřel svůj závod, pravidelně obcházal všechny výroční trhy i v dalekém okolí. V únoru roku 1873 navštívil trh v Kunžvartě, kde nabízel modlitební knihy, a také nějaké kalendáře objednané z Prahy, které si sám vázal. Spousta lidí si zboží koupila, avšak jeden postarší pán nebyl s nabídkou kalendářů spokojen. Všechny kalendáře prohlédl, ale jejich obsah se mu nezamlouval. Zastavil se na jedné stránce, ze které pomalu a lámaně přečetl nadpis jednoho článku, který měl název „O souladu a harmonii barev“. Muž tomu vůbec nemohl porozumět, netušil, co tímto měl na mysli vzdělaný pražský profesor, který byl

³⁷KADOCH, František. *Sto let knihtiskárny ve Vimperku*. Vimperk: Stráž, 1972, s. 14.

³⁸STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 14.

³⁹STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 19.

⁴⁰STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 19.

autorem rozsáhlého článku. Při zpáteční cestě Jan Steinbrener přemýšlel o tom, co se na trhu stalo. Byl si vědom toho, že stávající kalendáře jsou pro prostý lid nevyhovující. Vědeckým článkům nerozumí a ani je ke svému životu nepotřebují. „Kalendář má přece nejenom krátce poučovat, ale také obveselovat, má obsahovat vážné i veselé události, má pro každého v domě i v rodině něco přinést, má být pravým domácím a rodinným přítelem. Ale takové kalendáře, bohužel, nejsou až dosud nikde k dostání! A což, nebylo by možno takové kalendáře pro lid vydávat? Ano, provést a uskutečnit by se to dalo, ale ty podobnou věc neprovedeš, k tomu tvé síly dosud nestačí.“⁴¹ Takto Jan Steinbrener uvažoval. Ale cílevědomý tiskař se této myšlenky nemohl vzdát, proto ještě na podzim téhož roku začal na kalendářích pracovat a v srpnu 1874 byly vytištěny první vimperské lidové kalendáře.

Kupci si mohli vybrat ze třech druhů kalendářů, které byly k dostání v malých a velkých vydáních. Kalendářů na rok 1875 vyšlo celkem 8 000 kusů. Veškeré výtisky byly rozprodány ještě do konce roku 1874. Z toho je zřejmé, že se lidem kalendáře líbily. Je tedy jasné, že každým rokem počet vytištěných kalendářů rostl. Do roku 1880 se vytisklo 222 000 kusů, do roku 1890 to bylo již 2 123 000 kusů, o deset let později 8 015 000 kusů a do roku 1930 bylo vytištěno celkem 34 486 000 kalendářů.⁴²

4.5. Modlitební knihy

Modlitební knihy byly vydávány vlastním nakladatelstvím firmy, což bylo dosti ojedinělé. V takovém rozsahu se modlitebním knihám dosud žádný podnik nevěnoval. Používaly se různé druhy vazeb, od těch nejlacinějších papírových, které byly určeny zejména dětem, přes plátno, umělou kůži až po honosné a nákladné vazby z pravé kůže, slonové kosti, buvolího rohu, želvoviny, v pravé i napodobené perleti. Vazba se nechala buď zcela hladká, nebo se pyšnila vtlačenými ozdobami. Vždy záleželo jen na požadavku dané země, který byl ochotně vyslyšen. Byly k dostání ve 23 jazycích a byly expedovány do celého světa. Například v anglickém jazyce se vydávala modlitební kniha s názvem „Key of Heaven“ („Nebeklíč“), která byla určena zejména čtenářům ze Spojených států Amerických, a do roku 1930 se vytisklo 1 775 000 těchto knih. Dále to

⁴¹STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 12.

⁴²STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 12.

byla kniha pro mládež, „With Jesus“ (S Ježíškem“), kterou začala firma produkovat v roce 1923 a za šest let se jí do Ameriky prodalo 620 000 kusů. Španělsky psaná kniha „Llavecita del eielo“ („Malý nebeklíč“) měla úspěch zejména v Mexiku, ale byla dodávána i na Kubu, do Nicaragui, Panamy, Venezuely a Ekvádoru. Modlitební knihy měly odbyt i na Filipínách, v Sudanu, Bolívii, Peru a Brasilii.⁴³

V jedné z knih, která byla vydána v minulém režimu, je Jan Steinbrener kritizován za vydávání modlitebních knih. „Náboženská literatura svým zaměřením měla odvádět myšlenky dělníků od palčivých sociálních a pracovních otázek, měla přesvědčit čtenáře, že životní podmínky jsou dány Bohem a odplata za životní těžkosti stihne člověka v posmrtném životě, kde bude spravedlnost a rovnost všech lidí.“⁴⁴ Jak je vidět, Jan Steinbrener nebyl v dobách komunismu považován za příliš dobrého člověka. Nicméně tento muž žil v době, kdy si ho lidé za práci, kterou dělal, vážili a také v době, kdy byly knihy s náboženskou tematikou velice žádány.

4.6. Miniaturní korány a další zvláštnosti

Firma produkovala i různé rarity. Název nejmenší modlitební knihy byl „Gyémántok“, což v překladu znamená „Diamanty“. Měla 63 x 45 milimetrů, 192 stránek a byla napsána v maďarštině. Naopak největší knihou byl „Velký zlatý nebeklíč“, který sepsal P. Martin Cochem. Tato kniha byla veliká 190 x 130 milimetrů, silná 38 milimetrů a měla 704 stran.⁴⁵

Jedna z věcí, která vimperské tiskárny proslavila, byly miniaturní korány, psány v arabštině. Jejich rozměry byly 18 x 27 milimetrů a měly 832 stránek.⁴⁶ Výroba byla založena ve firmě Jana Steinbrenera, přetrvala až do 70. let 20. století, kdy v této tradici pokračovala tiskárna Stráž. Jednalo se o ruční práci. Používal se biblový papír a kožené desky v různých barvách. Byly k nim přikládány malinké lupy, bez kterých nebylo možno nic přečíst. Miniaturní korány se vyvážely do Arabských zemí. Po nějaké době

⁴³STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 19-20.

⁴⁴JOHN, Josef, ed. *Vimperk: město pod Boubínem*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1979, s. 181.

⁴⁵STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930, s. 20.

⁴⁶MAZNÝ, Petr - HALLER, Marita - FLACHS, Petr. *Šumavská nej-- : rekordy a unikáty Šumavy a Bavorského lesa*. Vyd. 1. Plzeň : Starý most, 2012. s. 135.

se však zpřetrhaly vazby a miniaturní korány se prodávaly v trafikách. Poté byla výroba tohoto unikátu zastavena.⁴⁷

4.7. Následky 2. světové války

Druhá světová válka měla katastrofální následky pro celý svět. Nejinak tomu bylo i pro Steinbrenerovu knihtiskárnu. Náboženské knihy byly nacistům trnem v oku. Výrobní program firmy byl napaden, veškeré kalendáře pro rok 1938 byly zabaveny a zničeny. Dodávka papíru byla značně omezena a jediné, co se tisklo, byly jízdenky, dopisnice a potravinové lístky. V roce 1944 byl podnik zavřen. Ode dne 14. června 1945 spadl podnik pod národní správu a rodina Steinbrenerů musela opustit město. V té době bylo v tiskárnách zaměstnáno 200 lidí, do tří let se počet zaměstnanců zdvojnásobil. Ředitelem národní správy firmy Steinbrener byl Václav Malý. Výrobní sortiment zůstal po válce téměř stejný. Dál se tiskly modlitební knihy a kalendáře, dál se zdobilo kovem i perletí a stále se vyváželo do nejrůznějších zemí světa.⁴⁸

⁴⁷ Dle výpovědi Ing. Ladislava Štěrbý.

⁴⁸HAJNÍK, Roman. *Vimperk*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2007, s. 25.

5. Tiskárny Stráž

Jakmile se poválečná situace trochu uklidnila, prošly si tiskárny několika přeměnami. Nejprve se od 10. května 1948 staly součástí Obchodní tiskárny, národního podniku, Kolín. Tisklo se z velké části to, co doposud, ale přibyla k tomu i socialistická literatura. V této podobě podnik dlouho nezůstal. Od 1. ledna 1952 závod spadl pod národní podnik Jihočeské tiskárny v Českých Budějovicích. Ani toto řešení nebylo konečné. K ustálení došlo až přiřazením tiskáren k národnímu podniku Stráž v Plzni.

To se málem neuskutečnilo. V polovině padesátých let hrozilo, že tiskárny zaniknou. S tím se ovšem nemohla řada lidí smířit. Vedení knihtiskárny se nehodlalo svého podniku vzdát a pomocí Krajské odborové rady se obrátilo na samotného ministra, Václava Kopeckého. Jejich snažení se vyplatilo, ministra přesvědčili, takže tiskárny mohly fungovat dále. A tak vimperské tiskárny patřili od 1. července 1958 k národnímu podniku Stráž Plzeň.

Původní sortiment vycházejících knih se postupně začal měnit. Největší vliv na druh vydávané literatury měla pochopitelně tehdejší politická situace. Náboženské knihy byly nahrazeny politickou, naučnou, vědeckou, zábavnou a krásnou literaturou.

V padesátých letech se začalo uvažovat o nákupu nových strojů. Tiskařská zařízení byla již značně zastaralá, bylo potřeba tiskařskou dílnu zmodernizovat. V roce 1958 se s tímto úkolem závod postupně vypořádával a výsledkem pak byl nákup nových strojů, rozšíření a modernizace výroby.⁴⁹

Roku 1968 byly na brněnském veletrhu zakoupeny dva švédské dvoubrátkové knihtiskové stroje značky Tirfig pro formát A0. Na tento nákup poskytlo nakladatelství Československý spisovatel vimperským tiskárnám půjčku. Cena strojů činila 2 166 000 Kčs. Tato částka byla tiskárnami splacena do tří let.⁵⁰ Kolem roku 1972 byl částečně zahájen ofsetový tisk. K tomu bylo potřeba zařízení pro zhotovení ofsetové tiskové desky a dvoubarevný tiskový stroj v úpravě rub-líc.⁵¹ Proto byl pořízen stroj Variant. Tímto krokem si tiskárna chtěla zajistit nárůst výroby. Zavádění ofsetové

⁴⁹KADOCH, František. *Sto let knihtiskárny ve Vimperku*. Vimperk: Stráž, 1972, s. 28 – 29.

⁵⁰KNEIDL, Pravoslav. *Vimperská tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 47.

⁵¹KADOCH, František. *Sto let knihtiskárny ve Vimperku*. Vimperk: Stráž, 1972, s. 28 – 29.

techniky pokračuje i o rok později. Zároveň v tomto roce začíná výroba bibliofilii.⁵² S tím, jak se zvětšuje výroba, zvyšuje se samozřejmě i spotřeba papíru. V roce 1972 činila roční spotřeba papíru 320 tun, o deset let později bylo potřeba již 820 tun.

I přesto, že závod byl umístěn v původní budově tiskáren, dokázal se přizpůsobovat toku doby a stále modernizovat svou výrobu. To nebylo v daných podmínkách zajisté vůbec jednoduché.⁵³ Nového prostoru se tiskárna dočkala až v roce 1988, kdy se část výroby přesunula do nové budovy, která se nacházela vedle národního podniku Šumavan.⁵⁴

Podnik byl pověstný svou precizností a kvalitou, proto neměl nouzi o své zákazníky. Vykonával vždy výbornou typografickou práci a na své výtvořky používal jen ten nejlepší papír.⁵⁵

Vimperské knihy měly často úspěch v různých soutěžích. Výrobky tiskárny Stráž vyhrávaly soutěž o Nejkrásnější knihy roku, ve které se sleduje práce tiskárny, nakladatelství, grafika a ilustrátora. Podnik obdržel státní cenu Klementa Gottwalda, národní cenu ČSR, cenu Svazu českých spisovatelů a cenu nakladatelství Československý spisovatel.⁵⁶

V tiskárnách Stráž vycházelo průměrně 15 000 knížek denně. V období největšího rozmachu, v sedmdesátých a osmdesátých letech, pracovalo v podniku 200 – 350 zaměstnanců.⁵⁷ „Díky moderní technice, rozvoji socialistické soutěže a iniciativy pracujících se zvýšila produktivita práce tak, že dnes každá šestá kniha vydaná v Československu je dílem poctivé práce vimperských tiskařů.“⁵⁸ Tato slova jsou psána v sedmdesátých letech dvacátého století a je z nich patrné, že v tomto

⁵²JUNGVIRT, Zdeněk. Uznávaná tradice černého umění. Hraničář, 1982, roč. 27, č. 7, s. 2.

⁵³JOHN, Josef, ed. *Vimperk: město pod Boubínem*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1979, s. 332.

⁵⁴ Dle výpovědi Ing. Ladislava Štěrby.

⁵⁵KNEIDL, Pravoslav. *Vimperská tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 47.

⁵⁶KNEIDL, Pravoslav. *Vimperská tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 48.

⁵⁷ Dle výpovědi Ing. Miloslava Batysty.

⁵⁸KNEIDL, Pravoslav. *Vimperská tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 48.

období vimperské tiskárny patřily mezi největší a nejúspěšnější československé podniky svého druhu.

5.1. Národní podnik Stráž Plzeň

Pod národní podnik Stráž v Plzni spadalo v sedmdesátých letech devět závodů. Největším byl závod č. 1 se sídlem v Plzni. Jeho produkce, vyčíslena v československých korunách, činila 45% z celého podniku. Závod tiskl převážně periodika a hospodářské tiskopisy.

V Plzni se nacházely celkem tři závody. Závod č. 2 byl středně velký a kromě periodik a hospodářských tiskopisů tiskl jízdní řády pro Jihozápadní dráhu a pro ČSAD západočeského kraje. Další poměrně velký závod byl v Karlových Varech. Malé závody vyráběly v Klatovech, Domažlicích, Sokolově a Chebu. Ve všech uvedených městech se vytvářely stejné produkty jako v závodě č. 1.

Druhým největší závod byl umístěn právě ve Vimperku. Jako jediný se specializoval na neperiodické publikace.⁵⁹ Tiskárny v sedmdesátých letech vyrobily přibližně 3 500 000 knížek ročně. Taktéž zajišťovaly tisk novin pro prachatický okres. Závod produkoval 24,9% výroby z celého podniku, což představovalo 1 580 tun. V roce 1988 se díky novým prostorám výroba zvýšila.⁶⁰

5.2. Kolibří edice poezie

V tiskárně se začal vydávat nový druh knih, který zřejmě neměl na českém území obdoby. Knihy menších rozměrů byly již od dob miniaturních koránů zvláštností města Vimperka.⁶¹ Tyto knihy se nazývaly „kolibříci“ a byly velmi populární. Jednalo se o miniaturní knihy, ve kterých si čtenář mohl číst básně od českých i zahraničních poetiků. V této neobvyklé formě vyšly například tyto básnické sbírky: Alexandr Sergejevič Puškin „Láska básníková“ a „Evžen Oněgin“, Michail Jurjevič Lermontov „Samota a láska“, „Démon“, Heinrich Heine „Passionál“, Francois Villon „Velký testament“, „Básně“, Arthur Rimbaud „Verše“, Charles Baudelaire „Kytice z kvetov zla“, Platon „Obrana Sokratova“, Ovidius „Léky proti lásce“, Andrej Sládkovič

⁵⁹ Archiv města Plzně, Perispektivní studie n. p. Stráž do roku 1980, č. kartonu 29.

⁶⁰ Archiv města Plzně, Investiční záměr na výstavbu nového závodu ve Vimperku, č. kartonu 29.

⁶¹ Dle výpovědi Ing. Miloslava Batasty.

„Marína“, a „Detvan“, Ján Smrek „Básnik a žena“, Josef Hora „Pracující den“, Jan Neruda „Prosté motivy“, Vítězslav Hálek „Večerní písně“, Stanislav Kostka Neumann „Kniha lesů, vod a strání“, Vítězslav Nezval „Fantastická symfonie“, Karel Konrád „Rinaldino“, Petr Bezruč „Labutinka“, Jaroslav Seifert „Píseň o Viktorce“, František Gellner „Verše“, Karel Jaromír Erben „Kytice“, Vladimír Vladimirovič Majakovskij „O tom“ a spousta dalších. Kolibřici se všelijak zdobili a vážali do kůže různých barev, uvnitř knih nechyběly krásné kresby.⁶²

5.3. Spolupráce s nakladatelstvím Československý spisovatel

Závod spolupracoval zejména s nakladatelstvími vydávající beletrii. Bylo to například nakladatelství Mladá Fronta, Odeon, Státní pedagogické nakladatelství, Státní nakladatelství politické literatury, Státní nakladatelství dětské knihy, Vyšehrad, Nakladatelství Práce a částečně se i exportovalo přes podnik zahraničního obchodu Artia. Největším nakladatelem tiskáren Stráž bylo nakladatelství Československý spisovatel, který později svěřoval 90% zakázek právě vimperským tiskárnám Stráž.⁶³

Toto nakladatelství vydávalo v roce 1965 zejména méně rozsáhlé knihy, jako třeba básnické sbírky Malé edice poezie. V této edici vyšla například kniha „Panychida“ od Viléma Závady, „Svět náš vezdejší“ od Jiřího Šotoly. Lucie Wiesbergerová obě tyto knihy ilustrovala a vytvořila pro ně obálku. Knihu Jaroslava Seiferta „Polibek na cestu“ doplnil ilustracemi Ota Janeček a grafickou úpravu provedl Oldřich Hlavsa. Básnickou sbírku „Hvězdná tuláctví“, kterou napsal Jaroslav Bednář, ilustroval Jan Zrzavý. Dále v tomto roce vyšly knihy „Den, který nebyl“ od Josefa Kadlece s grafickou úpravou Libora Fáry, „Zrození románu“ od Vadima Kožinova, kterou upravil Zdeněk Seydl a spousta dalších básnických sbírek.

I následující rok byl pro tiskárnu velice úspěšný. Vycházejí tisky jako „Zelená ratolest“ od Čestmíra Jeřábka, „Samotín“ od Ladislava Fikara, kde doslov napsal František Hrubín a ilustrace poskytl Jan Zrzavý. Čestným uznáním a titulem nejkrásnější kniha roku se mohl pyšnit „Snář“ od Radoslava Krátkého, s grafickou úpravou Oldřicha Hlavsy.

⁶²KADOCH, František. *Sto let knihtiskárny ve Vimperku*. Vimperk: Stráž, 1972, s. 27-35.

⁶³Dle výpovědi Ing. Ladislava Štěrby.

Vimperským tiskárnám byla koncem šedesátých let svěřena výroba celého ročníku Malé edice poezie. Počet zakázek od nakladatelství Československý spisovatel stále rostl. Kromě malých knížek plných poezie, které byly někdy vydávány pouze v tisícovém nákladu, Vimperk tiskl i tituly edice Klíč, která měla mnohdy i osmdesátitisícový náklad. Roku 1974 převzala knihtiskárna velkou a náročnou zakázku na výrobu základní řady KPP (Klub přátel poezie). Dříve tyto knihy vytvářela pouze tiskárna Rudého práva. V roce 1982 vyrobila Stráž pro toto nakladatelství 124 titulů.

V dalších letech vydávalo nakladatelství knihy z edice Prstýnek, z Malé edice poezie, Pegas, Žatva, Slunovrat, z Českých básní, Klíč, Klub přátel poezie, z Kritických rozhledů, Spirála, Svět, Slovenská knihovna a z edice Bohemia.

Roku 1969 vyšla jubilejní třítisící kniha, zadána Československým spisovatelem. Byla to báseň Vítězslava Nezvala „Edison“, ilustrovaná Josefem Šimou, typografii provedl Oldřich Hlavsa. Další zajímavostí, jež tiskárny vydaly, byl Čapkův desetisvazkový výbor z díla, na kterém se pracovalo mezi lety 1972 – 1974.⁶⁴

5.4. Péče o zaměstnance

V roce 1962 byla postavena rekreační chata pro zaměstnance závodu. Objekt byl vybudován na Lipenské přehradě a sloužil k relaxaci pracovníků tiskáren.

Dva roky poté se investovalo do rekonstrukce závodní jídelny. Na tento projekt bylo vydáno 188 824 Kčs.

Podnik dbal i na společenský a kulturní život zaměstnanců, pořádaly se různé sportovní aktivity. Fungoval zde divadelní a taneční soubor, pro sportovní nadšence byl veden lyžařský a pingpongový oddíl.⁶⁵

5.5. Ředitelé tiskáren

Od přiřazení tiskáren k národnímu podniku Stráž v roce 1958 byl ředitelem závodu pan František Dolejší. Ve funkci zůstal deset let. Poté ho vystřídal Ing. Václav Hrách, který z podniku odešel v roce 1983. Od tohoto roku se vedení ujal Ing. Ladislav

⁶⁴KNEIDL, Pravoslav. *Vimperská tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 49-53.

⁶⁵KADOCH, František. *Sto let knihtiskárny ve Vimperku*. Vimperk: Stráž, 1972, s. 32.

Štěrba. V roce 1991 na jeho místo nastoupil Ing. Miloslav Batysta. Poslední ředitel vimperského závodu nastoupil do své funkce v roce 1996 a setrval v ní až do úplného konce tiskáren v roce 2003.

5.6. Konec tiskáren Stráž

Po pádu totalitního režimu došlo k privatizaci tiskáren. Bohužel se jim od té doby příliš nevedlo. Tiskly se převážně vizitky, tiskopisy, plakáty, svatební oznámení a podobně. V roce 2003 tiskárny Stráž zanikly.

V roce 1992 byla uskutečněna snaha obnovit tradici, kterou v tomto městě založil Jan Steinbrener. Potomek tohoto významného vimperského rodáka, Johannes Jörg Steinbrener se spolu s místním podnikatelem Reném Ruckerem rozhodli založit malé tiskárny pod názvem J. Steinbrener, Vimperk, s. r. o. Jejich podnik měl sídlo ve Steinbrenerově ulici, v domě čp. 3, tedy v domě „U Slona“, ve kterém začínal se svou živností i Jan Steinbrener. Vydali několik knížek, převážně pro dětské čtenáře. Bohužel i tato tiskárna v roce 2008 skončila.⁶⁶

⁶⁶ Dle výpovědi Ing. Miloslava Batysty.

6. Současný tisk ve Vimperku

V devadesátých letech se rozhodlo vybudovat tiskárny hned několik podnikatelů. O jednom z těchto pokusů se můžeme dočíst v předešlých řádkách. Stejně jako tato firma, dopadly i některé další. V dnešní době jsou ve Vimperku dvě malé tiskárny. Obě jsou založeny bývalými řediteli tiskáren Stráž. Jedná se o Ing. Ladislava Štěrbu, který je vlastníkem malé tiskárny S-TISK Vimperk, s. r. o. Druhé tiskárny fungují pod názvem Akcent tiskárna Vimperk, s. r. o. Založil je Ing. Miloslav Batysta.

6.1. S-TISK Vimperk, s. r. o.

Firma byla založena roku 1996. Podnik má v současné době 12 zaměstnanců. Měsíčně se vyrobí přibližně 20 titulů, celkem tiskárna vyprodukuje za tento časový úsek asi 30 000 knih. Zabývá se především výrobou publikací pro různá pražská nakladatelství. Jejich sortiment zahrnuje především knihy s pevnou vazbou, ale tisknou se i brožury. Nakladatelství zasílají své podklady e-mailem ke schválení. Poté se pomocí CTP (Computer to plate) přenáší na hliníkové tiskařské desky a z těch se poté tiskne. Technologie CTP využívá datovou předlohu uloženou v paměti počítače. Dle předlohy dojde k vytvoření tisknoucích a netisknoucích prvků. Po samotném tisku dochází ke zpracování knihy. K výrobě knihy se používají různé druhy papíru.⁶⁷

6.2. Akcent tiskárna Vimperk, s. r. o.

Tiskárny Akcent byly založeny v lednu roku 1997. Kromě knih a brožur se tu vyrábí také kalendáře, které si tu nechává vytisknout například Správa Národního parku Šumava nebo Městský úřad Vimperk. Měsíčně se v podniku vyrobí 50 000 – 60 000 knížek tuhé vazby a 20 000 – 30 000 vazby měkké. Výroba jedné knihy trvá přibližně dva týdny. Podnik má v dnešní době zhruba 35 zaměstnanců. Většina zakázek sem míří z Prahy, ale na tiskárny se obrací i několik zákazníků ze sousedního Německa.⁶⁸

⁶⁷ Dle výpovědi Ing. Ladislava Štěrbu.

⁶⁸ Dle výpovědi Ing. Miloslava Batysty.

7. Výroba knihy a tiskařské metody

Výroba knihy má tři fáze. První je zhotovení tiskových (elektronických) dat. Pomocí grafického programu se vytvoří soubor ve formátu PDF. Následuje vlastní tisk. K tomu je zapotřebí tiskový stroj, barva a tisková deska. Archy papíru projdou strojem, následně je potřeba, aby papír dobře uschnul. Dále je na řadě dokončující zpracování.

Existují dva druhy tiskových strojů. První z nich tiskne z role papíru, druhý z archu. Jakmile se text vytiskne, přichází na řadu skládací stroj a následuje stroj snášecí. Při snášení dochází ke kompletaci jednotlivých knihařských archů. Dále dochází k šití na niťošičce a ke klížení, čímž se slepí jednotlivé složky i nitě k sobě. Je nutné knihu oříznout. To se provádí na trojřezu, který zvládne během jednoho pracovního cyklu oříznout všechny tři strany.

Po tomto procesu následuje závěs, což je spojení vytvořeného bloku s knižními deskami. Předsádky se namažou lepidlem a knižní blok je vtlačen do rozevřených desek. Poté dochází k lisování a nakonec k vypálení drážky, pomocí tlaku teplého železa. Desky se pak ozdobí ražbou či výseky. Je několik druhů ražeb, ražba barvou nebo slepá ražba, při které není potřeba barva ani fólie, reliéf se pouze vtlačí do desek. Používá se i plochá ražba zlatou fólií. Fólie je při zvýšené teplotě a tlaku přenášena na desky. Knihy se mohou zdobit i formou výseku, kdy se pomocí speciální raznice vysekne požadovaný vzor.

7.1. Ofset

V dnešní době je nejčastější technikou tisku ofset. Jedná se o rotační tisk z plochy. Existují dva druhy ofsetového tisku. Klasický vlhčený ofset funguje na principu hydrofobních a hydrofilních míst. Hydrofilní místa jsou během tisku vlhčena. Voda odpuzuje tiskovou barvu, tím se zabrání nanesení barvy mimo požadovanou plochu. Tisková forma se skládá ze dvou vrstev. Vrchní vrstva je hydrofobní, spodní vrstva hydrofilní. Jako podklad je použita hliníková deska. Přenesení požadovaných znaků na tiskovou formu se provádí laserem. Tisková forma je dále opláchnuta vývojkou, ta odstraní zbytky vrchní vrstvy ozářené laserem. Po umístění tiskové desky na formový válec může začít vlastní tisk. Tiskový stroj zpravidla obsahuje osm válců. Čtyři válce slouží pro nanášení barvy na formový válec, ten je dalším válcem navlhčován. K přenesení barvy dochází při každém otočení. Přenášecí válec slouží

k otisknutí barvy na papír. Poslední protitlakový válec přitlačuje papír k přenašecímu válci, aby se barva správně nanasla. Množství vody a barvy dodávané do procesu, ovlivňuje tiskař. Při špatném poměru dochází buď k nanesení barvy mimo tisková místa, nebo naopak není tisk dostatečně výrazný.

Jak název napovídá, u bezvodného ofsetu nedochází k navlhčování formového válce. Funkce vody je nahrazena různými povrchovými vlastnostmi vrstev nanesených na tiskové formě. Na silikonové vrstvě barva neulpí, kdežto na polymerové zůstává zachycena. Přenos dat na tiskovou formu opět probíhá pomocí laseru. Dochází k odstranění vrchní silikonové vrstvy a tím se odhalí spodní polymerová vrstva. Toto může probíhat přímo v tiskařském stroji pomocí technologie CTP. Bližší popis CTP je uveden výše. U bezvodného ofsetu jsou používány speciální tiskařské barvy. Vlastnosti barev přímo souvisí s jejich teplotou. Proto je u tohoto typu tisku velmi důležitý systém regulace teploty. K udržování požadované teploty bývá využíván vzduch nebo voda. Bezvodný tisk dosahuje vysoké kvality, ale vyžaduje větší údržbu. Proto je využíván spíše u zakázek menšího rozsahu.⁶⁹

7.2. Knihtisk a hlubotisk

Tyto dvě techniky se používaly před příchodem ofsetu. Knihtisk je Gutenbergovým vynálezem. Jedná se o tisk z výšky. Barva je nanesena pouze na vyvýšených místech, odkud se otiskne na papír.

Hlubotisk se vyznačuje poměrně vysokou kvalitou, ale výroba je příliš drahá. Funguje na opačném principu než tisk z výšky. Barva ulpívá na vyhloubených místech, které mají být předmětem tisku. Papír se přitlačí válcem na desku a vzor se na něj otiskne.⁷⁰

⁶⁹ Dle výpovědi Ing. Miloslava Batysty.

⁷⁰ Dle výpovědi Ing. Miloslava Batysty.

8. Závěr

V úvodu jsem se již zmínila, že o tomto tématu dosud neexistuje žádné souhrnné dílo. Cílem práce je shrnout poznatky o dané problematice a představit město Vimperk jako místo s velkou knihtiskařskou tradicí.

Ve své práci se nejdříve věnuji úplným počátkům knihtisku. Popisuji vývoj, kterým si kniha musela projít, aby vypadala tak, jak ji známe dnes. Krátce jsem se zmínila o zakladateli knihtisku, Johannu Guttenbergovi a následně o počátcích knihtisku na českém území.

Knihy a knihtisky jsou jedním z největších vynálezů lidstva a dnes si již bez něčeho, pro nás tak samozřejmého, nedokážeme představit život. Těžko by bylo možné dosáhnout dnešní vzdělanosti bez těchto vymožeností, jelikož pouze zaznamenané poznatky se mohou spolehlivě předávat z generace na generaci. Lidská paměť není dokonalá, a proto je třeba důležité informace nějakým způsobem zvěčnit. Kniha se ukázala jako skvělý způsob řešení tohoto problému.

Poté jsem se věnovala přímo Vimperku a jeho tiskům. Prvním vimperským tiskařem byl Johannes Alakraw, díky němuž se město stalo druhým místem v Čechách, kde se tisklo. Alakraw se tu ale příliš dlouho nezdržoval a po roce jeho tiskařského působení se vrátil zpět do Pasova. Po jeho odchodu se ve městě výroba knih na delší dobu zastavila.

To změnil až Jan Steinbrener, když si založil knihařskou dílnu a později i knihtiskárnu. Jeho podnik se úspěšně rozvíjel a pro Vimperský knihtisk se tak stal velice důležitou postavou. V jeho řemeslu pokračovali jak jeho synové, tak i jeho vnuci. Bohužel po 2. světové válce byla tiskárna rodu Steinbrenerů zabavena a došlo k vyhoštění celé rodiny z města.

Tiskárna si poté prošla několika změnami. Uvažovalo se o jejím zrušení. K tomu naštěstí nedošlo a místo toho se tiskárna stala součástí národního podniku Stráž Plzeň. Závod byl celkem velký a bylo v něm vyrobeno mnoho knih. Do dnešní doby se ovšem tiskárny Stráž nedochovaly. To, že tiskárny zanikly, bylo podle mého způsobeno pádem komunistického režimu. Provoz tiskáren sice skončil až v roce 2003, ale po

revoluci se v tiskárnách mnohé změnilo, postupně výroba upadala, již se netisklo tolik knih, ale spíš drobné věci, jako vizitky, plakáty a podobně.

Po privatizaci tu bylo několik pokusů soukromých podnikatelů vytvořit své vlastní tiskárny. Většinou však neměli dlouhého trvání, a tak do dnešních dnů ve Vimperku zůstaly dvě malé tiskárny. Je dobře, že aspoň takto je připomínána tiskařská tradice města.

Jsem ráda, že Alakraw zavítal právě do Vimperka. Z malého města se tak stalo významné místo pro dějiny celého národa. Další osobou, které Vimperk za mnohé vděčí, je bezpochyby Jan Steinbrener. Zasloužil se o rozvoj města, mnoha lidem dal práci. Nebýt jeho, těžko by vznikly tiskárny Stráž a i další menší tiskařské podniky. I když první vimperský tiskař byl Alakraw a jeho výtvoř je Vimperk proslaven, Steinbrener odvedl opravdu velký kus tvrdé práce, který ovlivnil životy mnoha lidí ještě řadu let po jeho smrti.

Doufejme, že tiskárny z města jen tak nevyumizí, že vždy tu bude někdo, kdo bude udržovat tuto krásnou tradici.

9. Zdroje

9.1. Archiv:

Archiv města Plzně, Perispektivní studie n. p. Stráž do roku 1980, č. kartonu 29.

Archiv města Plzně, Investiční záměr na výstavbu nového závodu ve Vimperku, č. kartonu 29.

9.2. Knihy:

HAJNÍK, Roman. *Vimperk*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2007. 107 s. ISBN 978-80-7185-864-5.

HORÁK, František. Pět století českého knihtisku = Pjat' stoletijčešskogoknigopečatanija = FünfJahrhundertetschechischerBuchdruckerkunst = Fivehundredyearsof Czech printing. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1968. 250 s.

JOHN, Josef, ed. *Vimperk: město pod Boubínem*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1979. 473 s.

KADOCH, František. *Sto let knihtiskárny ve Vimperku*. Vimperk: Stráž, 1972. 39 s.

KNEIDL, Pravoslav. *Vimperská tiskařská tradice 1484-1984*. Praha: Československý spisovatel, 1984. 56 s.

KNEIDL, Pravoslav. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1989. 143 s. Členská knihnice; prémie 1989. ISBN 80-205-0093-6.

MAZNÝ, Petr - HALLER, Marita - FLACHS, Petr. *Šumavská nej-- : rekordy a unikáty Šumavy a Bavorského lesa*. Vyd. 1. Plzeň : Starý most, 2012. 160 s. ISBN 978-80-87338-22-3.

STEINBRENER, Jan. *J. Steinbrener ve Vimperku 75 let: 1855-1930: Památné listy*. Ve Vimperku: J. Steinbrener, 1930. 32 s.

9.3. Periodika:

JUNGVIRT, Zdeněk. Uznávaná tradice černého umění. Hraničář, 1982, roč. 27, č. 7, s. 2.

STARÝ, Václav. Rod Steinbrenerů a Vimperk. Hraničář, 1992, roč. 37, č. 23, s. 4.

9.4. Internetové zdroje:

Bachová Jana. Gutenbergovo muzeum v Mohuči. *Inflow: informationjournal* [online]. 2009, roč. 2, č. 5 [cit. 2013-04-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.inflow.cz/gutenbergovo-muzeum-v-mohuci>>. ISSN 1802-9736.

Inkunábule. *Manuscriptorium* [online]. 2006 [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://www.manuscriptorium.com/index.php?q=cs/content/inkunabule>

9.5. Ostatní:

Výpověď Ing. Miloslava Batysty.

Výpověď Ing. Ladislava Štěrbý.

10. Resumé

I choose book printing in Vimperk as a topic of my bachelor thesis.

At first I described development, work of J. Gutenberg and beginning of book printing in Bohemia. After that I mentioned Johan Alakraw, who started printing books in Vimperk in 1484. His follower was Jan Steinbrener. He set up bookbinding workshop in Vimperk almost four hundred years after Alakraw. The tradition was handed down from generation to generation. It ended after World War II. The Steinbrener's family was pushed away from Vimperk and their factory was attached to printing company Stráž Plzeň. Operations of factory in Vimperk were stopped in 2003, because Stráž Plzeň ceased to exist. One descendant of Jan Steinbrener tried to start again. His firm persists for sixteen years. Today, there are two printing offices in Vimperk.

At last I explained techniques of making books and printing methods.

11.Přílohy

Obrázek č. 1 – Dům u slona, vlastní fotografie

Obrázek č. 2 – Památeční deska umístěna na Domu u slona, vlastní fotografie

Obrázek č. 3 – Majitelé firmy J. Steinbrener, vlastní fotografie pořízena ve vimperském muzeu

Obrázek č. 4 – Hrob J. Steinbrenera a A. Steinbrenerové, vlastní fotografie

Obrázek č. 5 - Exponát vystavený ve vimperském muzeu, vlastní fotografie pořízena ve vimperském muzeu

Obrázek č. 6 – Výstava postupu výroby miniaturních koránů, vlastní fotografie pořízena ve vimperském muzeu

Obrázek č. 7. – Dílna Ing. Miloslava Batysty, vlastní fotografie

Obrázek č. 1

Obrázek č. 2

Obrázek č. 3

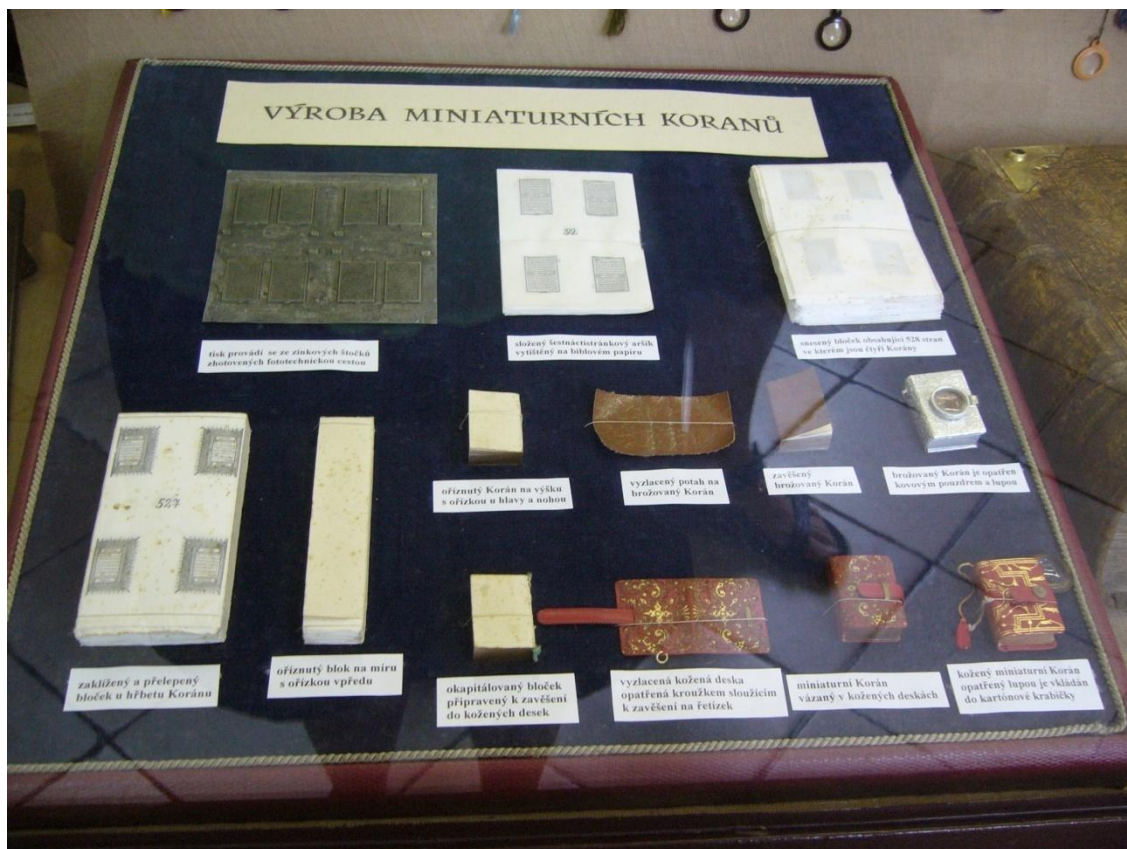
Obrázek č. 4

Obrázek č. 5

Obrázek č. 6

Obrázek č. 7

